

HAKAS MASALI "ZENGİNLE AVCI" NIN VLADİMİR PROPP'UN YAPISAL ANLATI ÇÖZÜMLEME YÖNTEMİ KAPSAMINDA İNCELENMESİ

Emine GÜVEN*

ÖZ

Genellikle hayalî veya fantastik öğeler içeren, bir olay örgüsüne sahip kısa hikâyeler olan masallar, birçok yönden çocukların ve toplumun gelişimine olumlu yönde katkı sunan kültürel araçlardır. Masalların bünyesinde barındırdığı metaforlar, benzetmeler ve diğer edebî figürler; dilin gücüyle nesilden nesle ulaşarak, geçmiş ve günümüz arasındaki birikimi toplumun değerlerini, geleneklerini, kültürün özgünlüğünü ve kimliğini yansıtır. Masallar, toplumlar için önemli veriler sunduğundan araştırmacılarca çeşitli yöntemlerle ele alınıp incelenmektedir. Vladimir Propp'un "Yapısal Anlatı Çözümleme" metodu da bu bağlamda değerlendirilmesi gereken bir yöntemdir. Bu yöntem, masalların temel yapısını, farklı masalarda tekrarlanan motifleri ve olayların altında yatan yapıyı açıklama yoluna gider. Propp'un yöntemi, hikâye analizinde ve edebî eserlerin incelenmesinde kullanılan bir model olması bir başka ifade ile birçok alanda uygulanabiliyor olması bakımından da değerlidir. Anadolu coğrafyasından derlenmiş olan Türkiye Türkçesindeki birçok masal "Yapısal Anlatı Çözümleme" yöntemi ile incelenmiştir. Bu çalışmada Türk dilinin uzak lehçelerinden/Türk Lehçelerinin Kuzeydoğu (Sibirya) kolunda yer alan Hakas Türkçesine ait "Paynañ Añcı" (Zenginle Avcı) masalı bahsi geçen yöntemle incelenmiş olup, V. Propp'un metodu çerçevesinde dünya masallarındaki ortak işlevlerin (ortak özelliklerin) Hakas masallarındaki mevcudiyeti sorgulanmıştır. Hakas Türkçesinin uzun süre sözlü kültür dairesinde, yazı dilinin sınırlayıcılığı olmaksızın varlığını sürdürmüş olması nedeniyle muhafaza ettiği sözlü kültür ürünleri (destanlar, hikâyeler, masallar vb.) ele alındığında yapısal çözümleme yapılırken bahsi geçen edebî ürünlerde mitik unsurların (motifler, mitolojik unsurlar vb.) yer alıp almadığı hususu da incelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Masal, Vladimir Propp, Hakas masalları

AN EXAMINATION OF KHAKAS TALE "ZENGİNLE AVCI" WITHIN THE SCOPE OF VLADİMİR PROPP'S STRUCTURAL ANALYSIS METHOD

ABSTRACT

Tales, which are short stories with a plot, usually containing imaginary or fantastic elements, are cultural tools that contribute positively to the development of children and society in many ways. The metaphors, similes and other literary figures contained in tales reach from generation to generation with the power of language. The accumulation between the past and the present reflects the values, traditions, authenticity and identity of the culture. Since tales provide important data for societies, they are handled and analyzed by researchers with various methods. The method of "structural narrative analysis" by Vladimir Propp is also a method that should be evaluated in this context. This method can be used to explain the basic structure of narratives, the motifs recurring in different narratives, and the underlying structure of events. Propp's method is also valuable because it is a model for the analysis of narratives and for the analysis of literary studies, that is, it can be applied in many fields. Many tales in Turkey Turkish compiled

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 24.11.2023; Yayına Kabul Tarihi: 23.03.2024

* Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Ardahan-Türkiye, emineguven90@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7889-2489.

from Anatolian geography were analyzed with the "Structural Narrative Analysis" method. In this study, the tale "Paynañ Añcı" (Zenginle Avcı) belonging to Khakas Turkish, which is one of the distant dialects of the Turkic language / in the Northeast (Siberian) branch of the Turkic dialects, has been examined by the aforementioned method, and within the framework of V. Propp's method, the existence of common functions (common features) in the Khakas tales in the world tales has been questioned. When the oral culture products (epics, stories, fairy tales, etc.) preserved by Khakas Turkish due to the fact that it has existed in the oral culture circle for a long time without the limitation of written language are considered, the issue of whether mythical elements (motifs, mythological elements, etc.) are included in the literary products in question while structural analysis is being made is also examined.

Keywords: *tale, Vladimir Propp, Khakas tales*

Giriş

"Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür" (Türkçe Sözlük, 2005, s. 1349) olan masallar; düzyazı olarak söylenmiş, içerisinde olağanüstü varlıklar barındıran, belirli kalıp ifadelerle başlayıp biten sözlü anlatı türüdür (Arslan, 2008, s.36; Boratav, 2016, s. 85; Sakaoğlu, 2002, s.4; Şimşek, 2001, s. 3).

"Masalla beraber bütün edebî folklor malzemelerinin tetkikleri, eski ve yeni, edebî ve tarihî, ilkel ve mükemmel, sosyolojik ve psikolojik olarak insanın ve cemiyetin anlaşılmasını sağlayacak bir anahtardır." (1975, s.3) ve "...çocukların toplumsallaşmasında, milli kültürlerini öğrenmesinde, bilişsel ve moral gelişiminde, bir ağaç gibi sağlam kökler edinerek gelecekte ayakta sağlam kalması için vazgeçilmez kültürel mirastır." (2023, s. 620) diyen Umay Günay masalları Propp metoduyla inceleyen araştırmacılarıdır.

Ulusların kültürel değerlerini, bir anlamda tarihî kodlarını taşıyan masallar, sistematik olarak incelenme ve değerlendirmeye muhtaçtır. Bu bakımdan Propp, bir masalın temel yapı taşlarını belirlemek adına yüzden fazla Rus halk masalını incelemiş ve analizi neticesinde tüm masalarda belirli işlevlerden/fonksiyonlardan oluşan bir dizi ortak yapının var olduğunu ortaya koymuştur. Propp çalışmasında işlev/fonksiyon kavramını bir kişinin eylemi biçiminde açıklamış ve işlevleri, kişinin eyleminin olay akışı içinde bir anlam ifade etmesi yönüyle belirlemiştir.

Propp'un yöntemi temelde iki ana kavram üzerine kurulmuştur: "İşlev/fonksiyon", ve "rol". Propp'a göre İşlevlerfonksiyonlar masalların temel parçalarıdır ve her işlev, masaldaki bir karakterin bir aksiyonu, yani belli bir nedene bağlı olarak ortaya çıkan ve belli sonuçları olan bir harekettir. İşlev ise masalın aksiyonlarının akışı içindeki önem durumuna göre tanımlanır, anlam kazanır. Tarihi-coğrafi yöntem aksiyon ve karakterleri birbirinden bağımsız olarak kabul ederken, Propp'un morfolojik yöntemine göre bu işlevler ve karakterler birbiriyle ve masalın bütünüyle ilişkilidir (Ekici, 2010, s. 122).

V. Propp'un masalarda bu tip işlevler belirlemedeki gayesi Antti Aarne'nin masalları tasnif etme biçimini eleştiresindedir. Aarne, masalları masalarda yer alan kişilik tipleri üzerinden tasnif etmektedir. Propp, masalları bu yöntemle incelemek yerine kendi belirlediği metotla tasnif etmeyi hedeflemiştir. "Bir başka ifadeyle V. Propp olağanüstü masalların iki özelliğinin etkisinde kalmış (masalların çok renkli, olağanüstü çeşitliliği ve görünürdeki bu çeşitlilik altında yatan tek biçimlilik) bu tespitten hareketle halk masallarını karşılaştırmaya yönelmiştir. Amacı, yüzeydeki çeşitlilik, çok renkli özellik altında, binlerce masala ortak olabilecek "işlevsel" birimleri bulup ortaya çıkarmak yahut halk masalının yapısını düzenleyen

değişmez yasaları belirlemek ve böylece de "masalın kökeni" sorununa sağlıklı bir biçimde yaklaşabilmek için önce "masalın ne olduğunu" ortaya koyabilmektir." (Çobanoğlu, 2008, s. 198).

Propp'un *Yapısal Anlatı Çözümleme* yöntemi çerçevesinde "Masalarda işlevler, "yasak-yasağı çiğneme", "soruşturma-bilgi toplama", "çatışma-zafer", "güç iş-güç işi yerine getirme", "izleme-yardım (kurtuluş)" vb. şeklinde birer çift oluşturur. "Kötülük, gönderme, kahramanın eyleme geçmesi ve gidiş" eylemleri bir grupta toplanır. "Cezalandırma, evlilik" ise masalın yapısında müstakil olarak bulunan öğeler olup diğer işlevlerin doğal sonucu olarak ortaya çıkmaktadır." (Çıblak, 2005, s. 133).

Çalışmada incelenecek olan "Zenginle Avcı" Hakas Türklerine ait masallardandır. Hakaslar, günümüzde Sibirya'nın güneyinde yer alan Yenisey nehri boyunca uzanan alanda yaşayan; Yenisey Kırgızları, Minusinsk Tatarları, Abakan Tatarları ve son olarak 1917 yılından itibaren Hakas adıyla varlıklarını sürdüren Türk topluluğudur. Hakas Türkçesi ise Türk dilinin uzak lehçelerinden olup Türk Lehçelerinin Kuzeydoğu (Sibirya) kolunda yer almaktadır. Hakas Türkçesi uzun yıllar sözlü kültür dairesinde gelişim göstermiş, 1900'lü yıllardan sonra yazı dili olmuş çağdaş Türk lehçelerindedir. Çalışmada incelenecek olan "Paynañ Añcı" (Zenginle Avcı) masalı Ekrem Arıkoğlu tarafından 2003 yılında Türkiye Türkçesine aktarılmış olup "Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi", (2003) eserinde yayımlanmıştır.

Zenginle Avcı'nın Yapısal Anlatı Çözümleme Yöntemi Kapsamında İncelenmesi

"Sözlü kültür milletlerin gelenek, görenek, ritüel vb. kültürel kodlarını yansıtan, belge niteliğindeki önemli anlatılardır. Zaman içerisinde oluşan bu anlatılar, toplumların ihtiyaçları doğrultusunda değişip gelişmiştir. Ancak bu değişim ve dönüşüm ne kadar köklü olursa olsun anlatılardaki yapısal örüntülerin sabit kaldığını görürüz. Bu yapısal örüntülerin "arkaik" toplumlarda kemikleşmiş ve eklenmiş bir şekilde olması anlatıların günümüze ulaşmasını ve varlığını sürdürmesini sağlamıştır." (Balcı, 2022, s. 237). Çağdaş yazı dilleri uzun yıllar sözlü kültür dairesinde, yazı dilinin sınırlayıcılığı olmaksızın varlıklarını sürdürmüş olmaları bakımından sözlü kültür ürünlerinde mitik unsurların (motifler, mitolojik öğeler vb.) korunmasını sağlayarak günümüze ulaştırmıştır. Bu bağlamda çalışmada çağdaş Türk yazı dillerinden Hakas Türkçesine ait olan bir masal incelenmiş ve masaldaki motiflerin izi sürülmüştür.

Yazıda, V. Propp'un belirlemiş olduğu 31 işlevdeki 2-3-4-5-6-7-14-16-17-21-24-28. işlevler Hakas masalı "Zenginle Avcı"da yer almamaktadır. Diğer işlevlere masaldaki tanıklı cümleleriyle birlikte yer verilmiştir.

Vladimir Propp'un¹ masalarda tespit ettiği 31 işlev (2011, s. 28-65) ve Hakas masalı "Zenginle Avcı"da bu işlevlerin uygulanması şu şekildedir:

¹ İşlevler "V. Propp, Masalın Biçimbilimi. (M. Rifat, & S. Rifat, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2011, s. 28-65." eserinden alınmıştır. Her bir işlev için ayrıca kaynak gösterilmemiştir.

1. Aileden birisinin evden uzaklaşma durumu. (Tanımı: uzaklaşma, simgesi β)

Çok düşünmeden gençler, ormana kaçmışlar (β^3). Masalda kahraman ve eşi evden ayrıлып farklı bir yerde yaşamaya başlamıştır.

Kocasını ava çıkmış imiş (β). Kocasını evden uzaklaştığında masaldaki olaylar başlar.

2. Kahramanın bir yasakla karşılaşması. (Tanımı: yasaklama, simgesi γ)

3. Yasağın çiğnenmesi. (Tanımı: yasağı çiğneme, simgesi δ)

4. Saldırganın bilgi edinmeye çalışması. (Tanımı: soruşturma, simgesi ϵ)

5. Saldırganın kurbanı ile ilgili bilgi toplaması. (Tanımı: bilgi toplama, simgesi ζ)

6. Saldırganın kurbanını veya servetini ele geçirmek için onu aldatmayı denemesi. (Tanımı: aldatma, simgesi η)

7. Kurbanın aldanıp, istemeyerek düşmanına yardım etmiş olması. (Tanımı: suça katılma, simgesi θ)

8. Saldırganın aileden birine zarar vermesi. (Tanımı: kötülük, simgesi A)

Pidekey, avcı oğlanın karısını alıyor, -diyor halk. Avcı gizlice Kara Han'ın evine girmiş. Bakmış ki karısı Kara Han'a yalvarıyor. -Birazcık düşünün. Avcı oğlan dönüp gelir. Henüz vakti dolmadı, -diye ağlıyor (A¹⁶). Saldırgan kahramanın eşini kendisiyle evlenmeye zorlamaktadır. Her iki durum, Hanın oğlunun avcı oğlanın eşine göz dikmesi sonucu gelişen kötülük teşebbüsleridir.

VIII-a.

Büyük bir köyde açgözlü, kötü düşünceli Kara Han diye zengin biri yaşarmış (tanımı: başlangıç durumu, simgesi a).

O köydeki halka vergi koyup, halkı yoksullaştırmış (Tanım: eksiklik, simgesi a⁵).

9. Kötülüğün ya da eksikliğin haberi yayılır; bir dilek veya buyrukla kahramana başvurulur, kahraman gönderilir ya da gider. (Tanımı: aracılık, geçiş anı, simgesi B)

"Eve gelip Kara Pidekey babasına anlatmış: -Avcı oğlan ormanda avlanıp yaşamakta. Onun karısı çok güzel bir kadın. Avcının karısını alarak bana ver. -Avcı oğlanın ak kır atını vergi diye aldık, -demiş Kara Han. -İnsanın aldığı karısını nasıl alırız? (B⁴).

Görüldüğü üzere evli olan bir kadınla evlenmek isteyen Kara Pidekey, bu durumun doğru olmadığını kendisi de bilmekte, apaçık bir kötülük düşünmektedir. Gelip bu hususu babasına anlatarak da haberin yayılmasını sağlamaktadır.

-Sen zenginsin, sen beysin. Nasıl istersen, o şekilde aliver, -der oğlu. -Tamam, oğlum, yarın çağırırım, -der Han. Kapıyı açıp selâm verir, eşik atlayıp izin ister. -Hanlarken Hanım, beylerken beyim, niçin beni çağırttın? -Niçin olacak, -demiş Kara Han, sabah benim oğlumla saklambaç oyna. Sabah gelip, sabah bulmalısın. Bulamazsan başını keseceğim. Avcı oğlan, dinleyip, dönerken düşünmüş (B²). Burada da Hanın buyruğuyla avcı oğlan bir sınamaya gönderilir.

10. Arayıcı-kahraman eyleme geçmeyi kabul eder ya da eyleme geçmeye karar verir. (Tanımı: karşıt eylemin başlangıcı, simgesi C).

-Niçin çağırılmış Kara Han? -der karısı. -Oğluyla saklambaç oynatacak. Bulamazsam başımı kesecek. Ne olacağını bilemiyorum. Avcının karısı Kara Han'ın nasıl biri olduğunu düşünmüş. Kocasına söylemiş: -Tamam, düşünme, yatıp uyu. Nasıl saklambaç oynayacağını yarın anlatacağım (C). Burada, avcı oğlan, eşinden aldığı güven ve teselli ile eyleme geçmeye yani Hanın verdiği saklambaç oynama görevini kabul eder.

Avcı oğlan evine gelince, karısı soruyor: -Kara Han'ın oğlunu buldun mu? -Bulmasına buldum da yarın o bana gelecek. Bulursa benim boynumu kesecekler. Çadırda nasıl saklanacağım? -Tamam, üzülme, otur yemek ye, yarın bakarız, der karısı (C). Avcı oğlanın ikinci sınanmasında üstteki örnekte olduğu gibi eşinden aldığı telkinle hareket eder, eşine güvenerek eyleme geçmeye karar verir.

-Ne oldu diyor? -diyor karısı. -Kara Han beni "falan filan yere" gönderecek gibi. Kara dağın kara ayısının kaç yaşına geldiğini öğrenip gelmemi istiyor. -Üzülme, yat dinlen, ben obaya gidip geleyim, deyip, karısı gitmiş. Obaya gelmiş, çöp dökülen yerden eski püskü şeyler toplayıp dönüp gelmiş. Geceleyin eski püskü şeyleri birleştirip yedi tane börk dikmiş. Tan atarken kocasını uyandırıp konuşuyor: -Haydi hazırlan. İşte sana yedi tane börk (C). Avcı oğlanın üçüncü sınanmasında üstteki örneklerde olduğu gibi eşinden aldığı telkinle hareket eder, eşine güvenerek eyleme geçmeye karar verir.

Avcı oğlan evine dönmüş, üzüntüden aş yemek de yemiyor. Karısı soruyor kocasından: Ne oldu? Yine ne diyor Kara Han? Avcı oğlan ne olduğunu, Kara Han'ın ne emrettiğini bütünüyle anlatmış. Onu dinleyen karısı, avcı oğlana şöyle der: -Peki git, obanın etrafında dönüp, köpeğin boz başını bul getir. İşte bu ipi al, -deyip karısı bir yumak ip vermiş. -Bir ucundan tutup bu yumağı bırakırsın. O ip yumaktan çözülür, sen peşinden gidersin (C). Avcı oğlanın son sınanmasında üstteki örneklerde olduğu gibi eşinden aldığı telkinle hareket eder, eşine güvenerek eyleme geçmeye karar verir.

11.Kahraman evinden ayrılır. (Tanımı: gidiş, simgesi ↑)

Kahraman, Kara Han'ın verdiği görevler sonucu evinden üç kez uzaklaşır. İkinci saklambaç oyununa çağrıldığında Kara Han'ın evine gitmek için evinden ayrılır (↑) İkicisinde Kara Han, avcı oğlana Kara dağın kara ayısının kaç yaşına geldiğini öğrenip gelmesini istemesi üzerine evden ayrılıp kara ayıyı arıyor (↑). Üçüncü olarak ise yine Kara Han'ın emri üzerine Hanın babasının ve annesinin öldüklerinde üzerlerinde olan elbiseleri alma amacıyla mağaraya gidip evden ayrılıyor (↑).

12.Kahraman, büyümlü bir nesneyi ya da yardımcıyı edinmesini sağlayan bir sınama, bir sorgulama, bir saldırı vb. ile karşılaşır. (Tanımı: başışçının ilk işlevi, simgesi D)

Kapıyı açıp selâm verir, eşik atlayıp izin ister. -Hanlarken Hanım, beylerken beyim, niçin beni çağırttın? (D⁷).

Niçin olacak, -demiş Kara Han, sabah benim oğlumla saklambaç oyna. Sabah gelip, sabah bulmalısın. Bulamazsan başını keseceğim? (D⁷).

Yarın benim oğlum sana gelecek. Seni bulursa başını keseceğim! (D⁷).

Kara dağın kara ayısı var, sen gidip o kara ayının kaç yaşında olduğunu soracaksın. Bunu öğrenemezsen başını keseceğim, -diyor Kara Han (D⁷).

"Sen git babamdan kara çuha elbisesini, annemden kara ipek kumaşımı alıp gel, geri versinler. Yarım aya kadar getiremezsen başını keseceğim!" (D⁷).

13.Kahraman ileride kendisine bağışta bulunacak kişinin eylemlerine tepki gösterir. (Tanımı: kahramanın tepkisi, simgesi E)

"Böyle bir müddet geçince, kara at Kara Han'ın oğluna dönüşür. Gözü kulağı şişmiş, ağzından kan akıyor." -İşte senin oğlun! -der avcı. -Evet, buldun, -demiş Kara Han, -peki şimdi dön (E¹). Kahraman saldırganı bulup, tuzaktan kurtuluyor.

Makas düşer düşmez avcı oğlan olmuş, karısıyla birlikte Kara Pidekey'e gülüyorlar. Kara Pidekey, atına atlayıp, dönmüş. Evine ulaşır, babasına anlatmış: -Bulamadım avcı oğlanı (E¹). Burada kahraman sınamadan başarıyla kurtulur.

"Benim istediğim şeyi öğrendin mi? -demiş Kara Han. -Evet öğrendim. Ayı inini üstündeki üç kavak üç yüz yaşında, onların altında yatan kara ayı altmış yaşa ulaşmış. Kara Han kara kitap açıp baktığında, kara ayı altmış yaşına ulaşmış, üç kavak ağacı üç yüz yaşına ulaşmış." -Evet, doğru söyledin (E¹). Burada da kahraman sınamadan başarıyla kurtulur.

14.Büyülü nesne kahramana verilir. (Tanımı: büyülü nesnenin alınması, simgesi F)

15.Kahraman aradığı nesnenin bulunduğu yere ulaştırılır. Kendisine kılavuzluk edilir ya da götürülür. (Tanımı: İki krallık arasında yolculuk, bir kılavuz eşliğinde yolculuk, simgesi G)

Masal kahramanı olan avcı oğlan, Kara Han'ın saklambaç oynama buyruğunu eşinin ona kılavuzluk etmesi neticesinde aşar. Eşi Kara Han'ın sarayına gidince ne yapması gerektiğini ve saklambacı nasıl oynayacağını birer birer anlatır kahramana (G³).

Kara Han'ın avcı oğlandan Kara dağın kara ayısının kaç yaşına geldiğini öğrenip gelmesini istemesi üzerine karısı yine avcı oğlana kılavuzluk eder ve Kara dağa ulaştığında yapması gerekenleri anlatır (G³).

Son olayda ise Kara Han'ın emri üzerine Hanın babasının ve annesinin öldüklerinde üzerlerinde olan elbiseleri alma amacıyla mağaraya gitmeden önce ona ip verir ve oraya ulaştığında yapması gerekenleri tek tek anlatır (G³).

16.Kahraman ve saldırgan bir çatışmada karşı karşıya gelirler. (Tanımı: çatışma, simgesi H)

17.Kahraman özel bir işaret edinir. (Tanımı: özel işaret, simgesi I)

18.Saldırgan yenik düşer. (Tanımı: zafer, simgesi J)

Avcı, Kara Han'ın evine girip, selâm vermeden, her şeyi sağa sola atar. Tutuşacak şey tutuşur, dağılacak şey dağılır. Her şeyi alt üst edip dışarı çıkar. Evden çıkar çıkmaz at ahırına gider. Bakar ki birbirinin aynısı üç at durmakta. "İyice baktığında bir atın gözü kapalı. O atı çözüp, dışarı çıkarıp, atlamış avcı oğlan. Durduğu yerde, ağzını yaracak gibi çekip, hiç acımadan, başından kamçıyla vurur. Böyle bir müddet geçince, kara at Kara Han'ın oğluna dönüşür. Gözü kulağı şişmiş, ağzından kan akıyor." -İşte senin oğlun! -der avcı (J). Burada avcı oğlan sınamadan başarıyla kurtulur, Hanın oğlunu bulur ve saldırganı yener.

Kara Han'ın oğlu girip, çadırın içindeki her şeyi sağa sola atıp, çadırın etrafını kazmış, başka arayacak yer de kalmamış. Şaşkın vaziyette duruyor. -Bulamadın mı? -diye soruyor avcı-

nın karısı. -Hayır, bulamadım, -diyor o. -Kara Pidekey'in bakmadığı sırada makası yere düşürüyor avcının karısı. Makas düşer düşmez avcı oğlan olmuş, karısıyla birlikte Kara Pidekey'e gülüyorlar (J). Burada da avcı oğlan ikinci sınanmasından başarıyla kurtuluyor ve saldırganı yeniyor.

19.Başlangıçtaki kötülük giderilir ya da eksiklik karşılanır. (Tanımı: giderme, simgesi K)

Toya toplanan zenginler, korkup, biz de öyle olmayalım diye çıkıp kaçışıp gitmişler. Fakirler toplanıp, Kara Han'ın malını kendi aralarında bölüşmüşler, avcı oğlanı Kara Han'ın yerine seçmişler (K). Başlangıçta vergilerle fakirleşen kahraman başarıyla geçtiği sınamalar neticesinde hem zengin olur hem de kral seçilir.

20.Kahraman geri döner. (Tanımı: geri dönüş, simgesi ↓)

Bunları dinleyen avcı oğlan dönüp gelmiş. Obaya gelip dinlediğinde toy oluyormuş (↓).

21.Kahraman izlenir. (Tanımı: izleme, simgesi Pr)

22.Kahramanın yardımına koşulur. (Tanımı: yardım, simgesi Rs)

Kocasına söylemiş: -Tamam, düşünme, yatıp uyu. Nasıl saklambaç oynayacağını yarın anlatacağım. Sabahleyin karısı, kocasını erkenden uyandırır. Kocasını yemek yerken ne yapacağını anlatır: -Buradan gidip, Kara Han'ın evine girince, "merhaba" deme. Evin içindeki eşyaları sağa sola at. Kırılan kırılsın. Her şeyi dağıttıktan sonra, dışarı çıkarsın. At ahırına girersen, eyerlenmiş üç at vardır. Üçü de birbirine benzer. İyice bak, bir kara atın sol gözü kımıldamaz kapalıdır, suluğunun kökü paslanmıştır. O kara atı çıkarıp atlarsın. Ağzını yarar gibi çekip başından, gözünden vur. Bak, acıma. Ne olacağını ondan sonra kendin görürsün. Kara Han dışarıda seni bekliyor olacaktır (Rs). Bu olayda avcı oğlanın yardımına koşan kişi eşi olmuştur.

"Gelsin, -der karısı, -Niçin üzülüyorsun? Kara Han'ın oğlu attan inerken karısı, avcı oğlanı makas yapmış, tutarak bir şeyler biçmekte. Kara Han'ın oğlu girip, çadırın içindeki her şeyi sağa sola atıp, çadırın etrafını kazmış, başka arayacak yer de kalmamış." Şaşkın vaziyette duruyor. -Bulamadın mı? -diye soruyor avcının karısı. -Hayır, bulamadım, -diyor o (Rs⁶). Bu olayda da eşi avcı oğlanın yardımına koşar. Avcı oğlanı makasa dönüştürür. Bu nedenle saldırgan avcı oğlanı bulamaz.

-Üzülme, yat dinlen, ben obaya gidip geleyim, deyip, karısı gitmiş. Obaya gelmiş, çöp dökülen yerden eski püskü şeyler toplayıp dönüp gelmiş. Geceleyin eski püskü şeyleri birleştirip yedi tane börk dikmiş. Tan atarken kocasını uyandırıp konuşuyor: -Haydi hazırlan. "İşte sana yedi tane börk. Kara dağa ulaştığında, kara ayının yattığı yer üç kavak ağacının altındadır." Bak, korkma. Oraya varınca ininin önünde yatıp, iki börkü iki ayağına giydirirsin, ikisini iki diş başına ve yine ikisini ön ayaklarına giydirip, birini de başına giydirirsin. Ondan sonra ne olacağını görürsün, - demiş (Rs) Bu olayda da eşi avcı oğlanın yardımına koşar.

Onu dinleyen karısı, avcı oğlana şöyle der: -Peki git, obanın etrafında dönüp, köpeğin boz başını bul getir. İşte bu ipi al, -deyip karısı bir yumak ip vermiş. -Bir ucundan tutup bu yumakı bırakırsın. O ip yumaktan çözülür, sen peşinden gidersin. Köpeğin boz başını bırakma, koltuğuna sıkıştırıp tut. O ip seni çok uzaklara götürür, gide gide karanlık bir yere varır. Oraya girersen korkulacak bir yerdir. Korkarsan köpeğin boz başını bırakırsın. Sonrasını kendin bilirsin (Rs). Bu olayda da eşi avcı oğlanın yardımına koşar.

23.Kahraman kimliğini gizleyerek, kendi ülkesine ya da başka bir ülkeye varır. (Tanımı: kimliği gizleyerek gelme, simgesi O)

Bizim oğlan yumağı bırakmış. O ip, yumaktan çözülüyor, yumak mağaraya giriyor. Ne kadar kötü bir yere girdi. Karanlık, kötü koku yayılıyor. Avcı korkup, köpeğin boz başını bırakıyor. Böyle gidip dururken, bir şeyler gölgeler gibi görünüyor. Ondan ses geliyor: -Öksüz oğlan bir ihtiyacın mı var? (O). Bu maddede de avcı oğlan gizlice mağaraya gidiyor.

24.Düzmece bir kahraman asılsız savlar ileri sürer. (Tanımı: asılsız savlar, simgesi L)

25.Kahramana güç bir iş önerilir. (Tanımı: güç iş, simgesi M)

Hakas masalında kahramanın aşması gereken 4 güç iş olduğu görülmektedir. İlki Hanın oğluluyla saklambaç oynama zorlanması ve Hanın oğlunun kendi kılığında değil at olarak saklanması (M). İkincisi Hanın oğlunun küçücük bir çadırda avcı oğlanla saklambaç oynama isteği (M). Diğeri Kara dağın kara ayısının kaç yaşına geldiğini öğrenmesi gerektiğini belirten emir (M). Son olarak ise ölmüş insanların gömülürken giydikleri kıyafetlerin bulunup gelinmesi için avcı oğlanın bir mağaraya gönderilmesi (M).

26.Güç iş yerine getirilir. (Tanımı: güç işi yerine getirme, simgesi N)

26. maddede avcı oğlandan istenilen güç işlerin hepsini başarır (N). Saklambaçta Hanın oğlunu bulur; Hanın oğlundan saklanır, bulunmaz; kara ayının yaşını öğrenir, ölmüş anne babasının elbisesini ister.

27.Kahraman tanınır. (Tanımı: tanı (n)ma, simgesi Q)

O ip, yumaktan çözülüyor, yumak mağaraya giriyor. Ne kadar kötü bir yere girdi. Karanlık, kötü koku yayılıyor. Avcı korkup, köpeğin boz başını bırakıyor. Böyle gidip dururken, bir şeyler gölgeler gibi görünüyor. Ondan ses geliyor: -Öksüz oğlan bir ihtiyacın mı var? (Q).

28.Düzmece kahramanın, saldırganın ya da kötünün kimliği ortaya çıkar. (Tanımı: ortaya çıkarma, simgesi Ex)

29.Kahraman yeni bir görünüm kazanır. (Tanımı: biçim değiştirme, Simgesi T)

"Kara Han'ın oğlu attan inerken, karısı avcı oğlanı makas yapmış, tutarak bir şeyler biçmekte (T¹)."

30.Düzmece kahraman ya da saldırgan cezalandırılır. (Tanımı: Cezalandırma, simgesi U)

"Avcı böyle der demez Kara Han karısıyla ağaçkakan, Kara Pidekey, saksığan olup uçuşmuşlar (U)."

31.Kahraman evlenir ve tahta çıkar. (Tanımı: evlenme, simgesi W^o) (Propp 2008: 29-65).

Avcı oğlanı Kara Han'ın yerine seçmişler (W^o).

Sonuç

Türk Lehçelerinin Kuzeydoğu (Sibirya) kolunda yer alan Hakas Türkçesine ait “Zenginle Avcı” masalı Propp’un tespit ettiği yapısal anlatı çözümleme yöntemi kapsamında ele alınıp incelenmiştir.

Zenginle Avcı masalında Propp’un 31 işlevinden 19’unun olduğunu belirlenmiştir. Oransal olarak bakıldığında maddelerin yaklaşık %62’sinin Hakas masalında da yer aldığı görülür. Ayrıca Hakas masal incelemesindeki en dikkat çekici husus, masal çözümleme yöntemindeki maddelerin/işlevlerin çoğuna yer vermesinin yanı sıra bu işlevlerin masalda pek çok defa tekrar edilmiş olmasıdır. Örneğin, masalda 1. işlev 2 kez; 8. işlev 2; 9. işlev 2; 10. işlev 4; 11. işlev 3; 12. işlev 6; 13. işlev 3; 15. İşlev 3; 18. işlev 2; 19. işlev 1; 20. işlev 1; 22. işlev 4; 23. işlev 1; 25. işlev 4; 26. işlev 4; 27. işlev 1; 29. işlev 1; 30. işlev 1 ve 31. işlev 1 kez tekrar etmiştir.

Masalda yer alan “Büyük bir köyde açgözlü, kötü düşünceli Kara Han diye zengin biri yaşamış kısmı (Tanımı: başlangıç durumu, simgesi a)” başlangıç durumunda yer aldığı için şemada gösterilmemiştir. Bunun dışında Propp’un her bir işlev için belirlediği simgelerle hikâyenin ortaya çıkan şeması şöyledir:

a a⁵ β³ β B⁴ ↑ D⁷ B² M C G³ Rs J N E¹ D⁷ M C T¹ Rs⁶ J E¹ N D⁷ M C Rs ↑ N E¹ D⁷ M G³ C Rs ↑ O Q N ↓ A¹⁶ U K W_o.

Anlatıcıdan kaynaklı varyantlardan dolayı her masalda her işlevin mutlaka olması gerekmediği için Propp’un dünya literatürüne mal ettiği çözümleme yöntemi çerçevesinde değerlendirilen Hakas masalı “Zenginle Avcı”nın da bahsi geçen kalıpları yansıtan bir masal olduğu işlevlerin çoğu tespit edilerek görülmüştür. Ayrıca kahramana eşinin kılavuzluk etmesi de *genç bir kadının kılavuzluğu* masallarda sık rastlanan bir motif olmaması bakımından dikkate değer bir tespittir.

Propp’da masalın akışındaki 4 temel bölüm Hakas masalında da bulunmaktadır. Bunlar: 1.Başlangıç, 2.Eksiklik (gerilim ve düğüm), 3.Zafer ve 4.Ortaya çıkma (çözüm). Akışın tüm unsurları masalda yer almaktadır. “Zenginle Avcı” masalındaki farklılık ise işlevlerdeki "yasak-yasağı çiğneme", "soruşturma-bilgi toplama" çiftlerinin yer almamasıdır.

Propp’un yöntemi ortaya koyulduğu zamandan beri birçok araştırmacı tarafından eleştirilmekle birlikte pek çok çalışmaya da uygulanmıştır. Bu çalışmanın konusunu teşkil eden masal ise son yüzyıla kadar sözlü bir şekilde varlığını sürdüren Hakas Türkçesine ait olduğu için masal; içerisinde barındırdığı eskicil öğeleri, kemikleşmiş yapıları korumuştur. Araştırmacılarca defalarca test edilmiş olan Propp’un yöntemi son yüzyılda yazıya geçirilmiş olan “Zenginle Avcı” masalına uygulanarak metodun uygulanabilirliği başta olmak üzere işlevlerin analizi neticesinde dünya masallarındaki ortak işlevlerin (ortak özelliklerin) Hakas masallarındaki mevcudiyetini sorgulama, Türk masal yapısını anlama, ortak öğeleri belirleme, farklı Türk kültür coğrafyalarındaki masalların yapısal özelliklerini tespit etme hususlarında Türk folklor araştırmalarına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- ARIKOĞLU, E. (2003). Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, c. 25, *Hakas Edebiyatı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- ARIKOĞLU, E. (2005). *Örneklî Hakasça-Türkçe Sözlük*, Akçağ.
- ARSLAN, M. (2008). *Denizli Yöresinden Derlenmiş Masallar, İnceleme-Metin*, Denizli: Zirve.
- BALCI, S. (2022). "Réne Girard'ın "Üçgen Arzu Modeli"Ne Göre "Tahir İle Zühre" Hikâyesinin İncelenmesi", *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, s. 236-247.
- BORATAV, P. N. (2016). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı: Bütün Eserleri 3*, Ankara: Gerçek.
- BUTANAEV, V. Ya. (2011). *Russko-Hakasskiy Slovar' (Okolo 15 Tıs. Slov) Orıs-Hooray Söstigi*, Mejdunarodnaya Tyurkskaya Akademiya, Astana.
- ÇIBLAK, N. (2005). V. Propp'un Masal Çözümleme Metodu, *Türk Dili Dergisi*, 638, 127-140.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2008). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ.
- GÜNAY, U. (1975). *Elazığ Masalları ve Propp Metodu*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- GÜNAY, U. (2023). Türk Masallarına Propp Metodunun Uygulanışı, *Folklor/edebiyat*, 29(1)-115. Sayı/Issue -Yaz/ DOI: 10.22559/folklor.2494.
- EKİCİ, M. (2010). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara.
- HAKASÇA-TÜRKÇE SÖZLÜK* (2007). (Haz. Emine Gürsoy-Naskali, Erdal Şahin, Viktor Butanayev, Aylin Koç, Almagül İşina, Liaisan Şahin), Ankara: Türk Dil Kurumu.
- XAKASSKO-RUSSKİY SLOVAR* (2006). *Xakas-orıs söstik (HRS) (Pod Obşç. Red. O.V. Subrakovoy)*, Novosibirsk: Nauka.
- SAKAOĞLU, S. (2002). *GümüşHane ve Bayburt Masalları*, Ankara: Akçağ.
- ŞİMŞEK, E. (2001). *Yukarıçukurova Masallarının Motif ve Tip Araştırması I- II*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- PROPP, V. (2011). *Masalın Biçimbilimi*. (M. Rifat, & S. Rifat, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- TÜRKÇE SÖZLÜK* (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu.

EK
ZENGİNLE AVCI²

Büyük bir köyde açgözlü, kötü düşünceli Kara Han diye zengin biri yaşarmış (a). O, köydeki halka vergi koyup, halkı yoksullaştırmış (a⁵). Yine o köyde harap evi olan öksüz bir oğlan yaşarmış. Onun bütün malı mülkü yalnızca ak kır atı, oku ve yayı imiş. Genç, güçlü ve iyi atıcı olduğundan, avı kuşu çok avlarmış. Zengin kişinin herhangi bir şeyden dolayı onu sevmediğini veya bir şey için onu sevdiğini kimse bilmezmiş. Fakat oğlana da huzur vermezmiş. Vergi diyerek bütün avı kuşu almış. Avcı ne kadar çok av avlarsa, zengin ona o kadar vergi koyarmış. Bir süre sonra avcı vergisini ödeyemez olmuş. Vergisini ödeyemeyince, zengin kimse onun ak kır atını elinden almış. Bizim oğlana hayat daha da zor olmuş. Obanın alt tarafında ağaç kabuğundan evleri olan karı koca yaşarmış. Onların biricik kızları varmış. Avcı oğlan o kıza âşık olmuş. Şimdi o kıızı alıp, buradan kaçmayı düşünüyormuş. Çok düşünmeden gençler, ormana kaçmışlar (β³). Obadan uzakta ormanlık yerde çadır kurmuşlar yaşıyorlarmış. Kocasını av avlayıp, evine taşır. Karısı, kocasının getirdiği av etlerini temizleyip, pişirip derilerini temizlermiş. Her şeyi becerebilen, düşünceli, temiz kadıymış. Bir gün Hanın oğlu Kara Pidekey, ormana gidip bunların çadırını görmüş. Çadırın yanına eysersiz atla gelip, okunu bacadan içeri atmış. Biraz düşünüp, sesleniyor: -Okumu çıkarıp veriniz! -Gerekliyorsa kendin çıkarıp al! -diye cevaplamış avcının karısı. Kocasını ava çıkmış imiş (β). Kara Pidekey, atından inip, okunu almak için çadıra girmiş. Bakmış ki evin sahibi çok güzel kadın imiş. Onu görür görmez içi ısınıyor Kara Pidekey'in. Okunu alıp, dışarı çıkmış Kara Pidekey. Zenginin oğlu avlandığını da unutmuş. Atına atlayıp dönmüş. Kendi kendine düşünmüş: "Bundan önce gözüm neredeydi ki göremedim bu kıızı." Eve gelip Kara Pidekey babasına anlatmış: -Avcı oğlan ormanda avlanıp yaşamakta. Onun karısı çok güzel bir kadın. Avcının karısını alarak bana ver. -Avcı oğlanın ak kır atını vergi diye aldık, -demiş Kara Han. -İnsanın aldığı karısını nasıl alırız? (B⁴). -Sen zenginsin, sen beysin. Nasıl istersen, o şekilde aliver, -der oğlu. -Tamam, oğlum, yarın çağırırım, -der Han. O gün akşam, avcı oğlan avı kuşu yüklenip evine döner. Avladıklarını temizleyip uyurlar. Sabahleyin Kara Han'ın hizmetçisi çadırlarına girivermiş. -Seni Kara Han çağırıyor, -demiş. -Zengin çağırıyorsa gideyim, -demiş avcı oğlan. Hizmetçisi çıkıp gitmiş. Avcı oğlan karısından sorar: -Niçin çağırtmış olabilir Kara Han? -Gidince anlarsın, Kara Han'ın ne dediğini, -der karısı. Avcı oğlan köye doğru yola çıkmış (†). Köye girip, Kara Han'a gelir. Kapıyı açıp selâm verir, eşik atlayıp izin ister. -Hanlarken Hanım, beylerken beyim, niçin beni çağırttın? -Niçin olacak, -demiş Kara Han, sabah benim oğlumla saklambaç oyna (D⁷). Sabah gelip, sabah bulmalısın. Bulamazsan başını keseceğim (D⁷). Avcı oğlan, dinleyip, dönerken düşünmüş (B²). Evine gelip, başını indirmiş oturuyor. -Niçin çağırtmış Kara Han? -der karısı. -Oğluyula saklambaç oynatacak (M). Bulamazsam başımı kesecek. Ne olacağını bilemiyorum. Avcının karısı Kara Han'ın nasıl biri olduğunu düşünmüş.

² Masal, "Ekrem Arıkoğlu, Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, c. 25, Hakas Edebiyatı, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2003." kaynağından alınmış olup ["V. Ya. Butanaev, *Russko-Hakasskiy Slovar' Oris-Hooray Söstigi*, Mejdunarodnaya Tyurkskaya akademiya, Astana, 2011; Hakasça-Türkçe Sözlük, Haz. Emine Gürsoy-Naskali ...(ve başk.) 2007. Ankara, Türk Dil kurumu Yayınları; Ekrem Arıkoğlu, Örnekli Hakasça-Türkçe Sözlük, Akçağ Yayınları, 2005; Xakassko-russkiy slovar' – Xakas-oris söstik (HRS) (Pod Obşç. Red. O.V. Subrakovoy), Novosibirsk: Nauka, 2006"] sözlükleri kullanılarak yeniden düzenleme yoluna gidilmiştir.

Kocasına söylemiş: -Tamam, düşünme, yatıp uyu. Nasıl saklambaç oynayacağını yarın anlatacağım (C). Sabahleyin karısı, kocasını erkenden uyandırır. Kocasını yemek yerken ne yapacağını anlatır: (G³) -Buradan gidip, Kara Han'ın evine girince, "merhaba" deme. Evin içindeki eşyaları sağa sola at. Kırılan kırılın. Her şeyi dağıttıktan sonra, dışarı çıkarsın. At ahırına girersen, eyerlenmiş üç at vardır. Üçü de birbirine benzer. İyiye bak, bir kara atın sol gözü kıvılcak kapalıdır, suluğunun kökü paslanmıştır. O kara atı çıkarıp atlarsın. Ağzını yarar gibi çekip başından, gözünden vur. Bak, acıma. Ne olacağını ondan sonra kendin görürsün. Kara Han dışarıda seni bekliyor olacaktır (Rs). Avcı, Kara Han'ın evine girip, selâm vermeden, her şeyi sağa sola atar. Tutuşacak şey tutuşur, dağılacak şey dağılır. Her şeyi alt üst edip dışarı çıkar. Evden çıkar çıkmaz at ahırına gider. Bakar ki birbirinin aynısı üç at durmakta. "İyiye baktığında bir atın gözü kapalı. O atı çözüp, dışarı çıkarıp, atlamış avcı oğlan. Durduğu yerde, ağzını yaracak gibi çekip, hiç acımadan, başından kamçıyla vurur. Böyle bir müddet geçince, kara at Kara Han'ın oğluna dönüşür. Gözü kulağı şişmiş, ağzından kan akıyor." -İşte senin oğlun! -der avcı (J). -Evet, buldun (N). -demiş Kara Han, -peki şimdi dön (E¹). Yarın benim oğlum sana gelecek. Seni bulursa başını keseceğim! (D⁷). Avcı oğlan evine gelince, karısı soruyor: -Kara Han'ın oğlunu buldun mu? -Bulmasına buldum da, yarın o bana gelecek. Bulursa benim boynumu kesecekler. Çadırda nasıl saklanacağım? (M) -Tamam, üzülme, otur yemek ye, yarın bakarız, der karısı (C). Atacak tan atıp, güneş doğduğunda, avcı ve karısı yemek yerler. Dinlemişler ki ayak seslerinden Kara Han'ın oğlu geliyor gibi. Avcı oğlan sıkışıp oturmakta: -Evet, ölecek gün geldi-çadırda nasıl saklanacağım? -der. "-Gelsin, -der karısı, -Niçin üzülüyorsun? Kara Han'ın oğlu attan inerken, karısı avcı oğlanı makas yapmış, tutarak bir şeyler biçmekte." (T¹). Kara Han'ın oğlu girip, çadırın içindeki her şeyi sağa sola atıp, çadırın etrafını kazmış, başka arayacak yer de kalmamış. Şaşkın vaziyette duruyor. -Bulamadın mı? -diye soruyor avcının karısı. -Hayır, bulamadım, -diyor o (Rs⁶). -Kara Pidekey'in bakmadığı sırada makası yere düşürüyor avcının karısı. Makas düşer düşmez avcı oğlan olmuş, karısıyla birlikte Kara Pidekey'e gülüyorlar (J). Kara Pidekey, atına atlayıp, dönmüş. Evine ulaşıp, babasına anlatmış: -Bulamadım avcı oğlanı (E¹). -Bulamadıysan ne yapacağız? (N). -Al bana ver, -diyor oğlu, -Sen zenginsin, sen beysin. Alıp vermezsen senin oğlun yok, benim babam yok! Avcı oğlan sabah, avlanmaya gitmek için hazırlanıp kahvaltıya oturduğunda, Hanın hizmetçisi gelmiş. Seni Kara Han çağırıyor, -demiş. Nasıl bir Kara Han imiş? Niçin böyle inatlaşıyor? Gidip bakayım, yine ne diyecek? -Kara dağın kara ayısı var, sen gidip o kara ayının kaç yaşında olduğunu soracaksın. Bunu öğrenemezsen başını keseceğim, -diyor Kara Han (D⁷). Avcı oğlan evine girmiş, başını eğip düşünceye dalıyor. -Ne oldu diyor? -diyor karısı. -Kara Han beni "falan filan yere" gönderecek gibi. Kara dağın kara ayısının kaç yaşına geldiğini öğrenip gelmemi istiyor (M). -Üzülme, yat dinlen, ben obaya gidip geleyim, deyip, karısı gitmiş. Obaya gelmiş, çöp dökülen yerden eski püskü şeyler toplayıp dönüp gelmiş. Geceleyin eski püskü şeyleri birleştirip yedi tane börk dikmiş. Tan atarken kocasını uyandırıp konuşuyor: -Haydi hazırlan. "İşte sana yedi tane börk (C). Kara dağa ulaştığında, kara ayının yattığı yer üç kavak ağacının altındadır." Bak, korkma. Oraya varınca ininin önünde yatıp, iki börkü iki ayağına giydirirsin, ikisini iki diş başına ve yine ikisini ön ayaklarına giydirip, birini de başına giydirirsin. Ondan sonra ne olacağını görürsün, -demiş (Rs). Avcı oğlan yürümüş. Az gitmiş uz gitmiş kara dağa ulaşmış (T). Ormanın arasından gidip bakmış ki üç kavak ağacı duruyor. Üç kavak altında ayı ini görünüyor. Korksa da yeterince yaklaşmış, ayının ininin önünde uzanıp, iki ayağına, iki diş başına, iki ön ayağına ve başına börk giydirmiş. Kara ayı onu görüp ayağa kalkmış. Böğürüp konuşuyor: -Yukarda duran üç kavak üç yüz yaşına ulaştı, onların altında yatan kara ayı altmış yaşına ulaştı. Altmış yaşına gelinceye kadar böyle yedi başlı şaşılacak şeyi hiçbir zaman görmedim. Sonra korkusundan, böğürüp, avcı oğlan yanından seğirip, ormanın arasına koşmuş.

Avcı oğlan, kalkıp, Kara Han'a gelmiş. -Benim istediğim şeyi öğrendin mi? - demiş Kara Han. - Evet öğrendim (N). "Ayı inini üstündeki üç kavak üç yüz yaşında, onların altında yatan kara ayı altmış yaşa ulaşmış." Kara Han kara kitap açıp baktığında, kara ayı altmış yaşına ulaşmış, üç kavak ağacı üç yüz yaşına ulaşmış. -Evet, doğru söyledin (E¹). Avcı oğlan dönünce, Kara Han oğluna anlatıyor: -Başka bir kişi bulamaz mısın oğlum? Yer üstünde kız yok mu? Kara Pidekey inat edip, babasının konuşmasını dinlemek dahi istemez. Sabahleyin Kara Han hizmetçisiyle yine avcı oğlanı çağırılmış: -Bu Kara Han bana ne inat etti! - demiş avcı oğlan. Kara Han'a gidip, kapı açıp, eşikten geçip, selâm veriyor avcı oğlan. -Benim babam öldüğünden beri otuz kırk yıl geçti. Babam öldüğünde kara çuhadan elbise giydirmiştim, annem ölünce kara ipekten kumaşa sarmıştım. "Sen git babamdan kara çuha elbisesini, annemden kara ipek kumaşımı alıp gel, geri versinler." Yarım aya kadar getiremezsen başını keseceğim! (D⁷). Avcı oğlan evine dönmüş, üzüntüden aş yemek de yemiyor. Karısı soruyor kocasından: Ne oldu? Yine ne diyor Kara Han? Avcı oğlan ne olduğunu, Kara Han'ın ne emrettiğini bütünüyle anlatmış (M). Onu dinleyen karısı, avcı oğlana şöyle der: -Peki git, obanın etrafında dönüp, köpeğin boz başını bul getir(G³). İşte bu ipi al, -deyip karısı bir yumak ip vermiş. -Bir ucundan tutup bu yumağı bırakırsın. O ip yumaktan çözülür, sen peşinden gidersin (C). Köpeğin boz başını bırakma, koltuğuna sıkıştırıp tut. O ip seni çok uzaklara götürür, gide gide karanlık bir yere varır. Oraya girersen korkulacak bir yerdir. Korkarsan köpeğin boz başını bırakırsın. Sonrasını kendin bilirsin (Rs). Bizim oğlan yumağı bırakmış. O ip, yumaktan çözülüyor, yumak mağaraya giriyor (↑). Ne kadar kötü bir yere girdi. Karanlık, kötü koku yayılıyor. Avcı korkup, köpeğin boz başını bırakıyor (O). Böyle gidip dururken, bir şeyler gölgeler gibi görünüyor. Ondan ses geliyor: -Öksüz oğlan bir ihtiyacın mı var? (Q). -Evet, Kara Han'ın babası annesi öldüğünden beri, otuz kırk yıl geçti. Babasına kara çuhadan elbise giydirmiş, annesine kara ipek kumaş sarmış. Şimdi onları geri istiyor. Ben onları götürmeye geldim, - demiş. Kara gölgelerden biri: -Çok da aç gözlü bu Kara Han. Kara sürüyü hayvanları var, ev içine sığmaz malı var. Elbiseliyi çıplak edip, atlıyı yaya edip, hâlâ doymadı. Doymadığı gibi ölen anne babasına giydirdiği elbiseyi, kumaşı da geri istiyor. Peki buradan dönünce: "Karnın doymuyorsa, Kara Han, kara ağaçkakan ol, gece gündüz sert ağacı gagala; karın Kökey Pürçün, gök ağaçkakan olup uçsun, Kara Pidekey oğlun, ala saksığan olup, gübre, tezek gagalayıp yaşasın." diye konuşursun (N). -Fakat boz köpek başını geri al, gece gündüz havlayıp, bize rahat huzur vermiyor, -diye söylüyorlar deminki gölgeler. Bunları dinleyen avcı oğlan dönüp gelmiş. Obaya gelip dinlediğinde toy oluyormuş (↓). -Kara Pidekey, avcı oğlanın karısını alıyor, -diyor halk. Avcı gizlice Kara Han'ın evine girmiş. Bakmış ki karısı Kara Han'a yalvarıyor. -Birazcık düşünün. Avcı oğlan dönüp gelir. Henüz vakti dolmadı, -diye ağlıyor (A¹⁶). - Nereden gelecek o, gelecek olsa gelirdi, -diyor Kara Pidekey, -Süre geçiyor, gelmez! Boşuna öyle düşünüyorsun, Kara Pidekey, ben dönüp geldim! - demiş avcı. Kara Han, dönüp bakmış ki gerçekten de avcı oğlan... -Gelmesine gelmişsin de, benim emrimi yerine getirdin mi acaba? - demiş. -Ben senin anne babandan selâm getirdim, - demiş avcı oğlan. -Kara Han'ın yazı dolusu hayvanı, ev dolusu malı gözüne görünmüyor herhalde? Halktan vergi toplayıp ona da doymadı. Çok geçmeden ölen anne babasına giydirdiği elbiseleri de geri istiyor. İşte bu yüzden Kara Han kara ağaçkakan, onun karısı Kökey Pürçün, gök ağaçkakan olsun, ikisi birlikte gece gündün sert ağaç gagasınlar. Kara Pidekey oğlu, ala saksığan olsun, tezекleri deşelesin, diye gidip konuşursun dediler babanla annen, - demiş avcı. "Avcı böyle der demez Kara Han karısıyla ağaçkakan, Kara Pidekey, saksığan olup uçuşmuşlar." (U). Toya toplanan zenginler, korkup, biz de öyle olmayalım diye çıkıp kaçışıp gitmişler (K). Fakirler toplanıp, Kara Han'ın malını kendi aralarında bölüşmüşler, avcı oğlanı Kara Han'ın yerine seçmişler (W^o).

EXTENDED ABSTRACT

Tales play a vital role in the development of children and society, serving as cultural tools that carry deep meanings. They are enriched with metaphors, analogies, and literary figures that reflect the values, culture, and identity of a community. These narratives have endured for centuries, preserved and passed down through generations, shaping our understanding of the world through the power of language. Vladimir Propp's groundbreaking "Structural Analysis of Narrative" method offers a comprehensive framework to decipher the fundamental structure of tales, uncovering recurring motifs and unraveling the underlying story architecture. This analytical model serves as a valuable tool for studying narrative structures and analyzing literary works. It was determined that 19 of Propp's 31 functions were identified in the tale of the Rich and the Hunter. The proportional distribution shows the place of approximately 62% in the Khakas tale. Moreover, the most striking point in the Khakas tale analysis is that the items/functions in the tale analysis method are included, as well as the fact that the listed/functions are repeated many times in the tale. I did not show the part of the tale, "In a big village, there lived a rich man named Kara KHan, who was greedy and evil-minded (Definition: initial state, symbol a)" in the diagram because it is in the initial state. Apart from this, the resulting scheme of the story with the symbols Propp determined for each function is as follows: a a⁵ β³ β B⁴ ↑ D⁷ B² M C G³ Rs J N E¹ D⁷ M C T¹ Rs⁶ J E¹ N D⁷ M C Rs ↑ N E¹ D⁷ M G³ C Rs ↑ O Q N ↓ A¹⁶ U K W_o.

One striking aspect that emerged during our analysis of the Khakas tale is the frequent repetition of these functions throughout the narrative. Interestingly, apart from the initial situation which sets the stage, all functions within the tale harmonize seamlessly with the symbolic framework established by Propp. Moreover, the tale follows the principal sections of storyline flow as outlined in Propp's model. These sections, such as the beginning, lack, victory, and appearance, are intricately interwoven within the tale's progression. However, it was observed that certain dual functions, such as "forbidden-breaking the forbidden" and "investigation-gathering of knowledge," were absent from this particular tale. The Khakas language has thrived over the years primarily through oral tradition, embracing its rich cultural heritage and beliefs. Unlike written languages, the written medium has not constrained or imposed limitations on the Khakas language. Instead, it has allowed for the transfer of accumulated knowledge, experiences, traditions, and cultural nuances from one generation to another through oral means. Within the realm of Khakas tales, stories, and epics, we encounter an invaluable glimpse into the Khakas people's worldview. This study, focusing on one such tale, represents a remarkable testament to this cultural tapestry. Examining a Khakas Turkish tale through Vladimir Propp's

analytical lens is of great significance in grasping the cultural values of a nation and comprehending the societal impacts of tales. Through this study, we aim to illustrate the shared functions found within a Khakas Turkish tale when viewed in the context of world tales, employing Propp's analytical approach. Delving into the analysis of tales proves instrumental in unraveling the cultural tapestry and understanding the profound social implications stitched within these timeless narratives.

